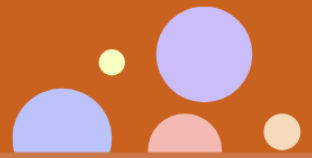

ศิลปโบราณวัตถุ

จากพิพิธภัณฑ์คตฺธิชนวิทยา สถาบันทักษิณคดีศึกษา

ใบเสมารูปช้างและเรือนแก้วหินทรายแดง

พบที่วัดท่าลิพง อำเภอยะใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

ขนาด กว้าง 46 เซนติเมตร สูง 74 เซนติเมตร หนา 17 เซนติเมตร

จัดแสดงห้องศาสนา พิพิธภัณฑ์คตฺธิชนวิทยา สถาบันทักษิณคดีศึกษา

ใบเสมารูปช้างหินทรายแดงชิ้นนี้ ค้นพบ ณ วัดท่าลิพง อำเภอยะใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช พื้นที่ซึ่งเคยเป็นชุมชนโบราณสำคัญในกลุ่มน้ำปากพ่อง อันมีบทบาทในการรับและถ่ายทอดอิทธิพลทางศาสนาวัฒนธรรม และการติดต่อค้าขายทางทะเลมาตั้งแต่สมัยอยุธยา

ใบเสมาสลักจากหินทรายแดง วัสดุที่ได้รับความนิยมในงานศิลปกรรมภาคใต้ เนื่องจากมีความแข็งแรง และสามารถแกะสลักรายละเอียดได้อย่างประณีต รูปแบบของใบเสมาแสดงให้เห็นความสามารถของช่างโบราณในการผสมผสานประติมากรรมเข้ากับสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาได้อย่างกลมกลืน โดยแบ่งองค์ประกอบออกเป็นสองส่วนสำคัญ ส่วนล่างเป็นภาพช้างขนาดใหญ่ในท่าเดินหันข้าง ถ่ายทอดสัดส่วนและการเคลื่อนไหวอย่างมีชีวิตชีวา สะท้อนความชำนาญของช่างผู้สร้าง ช้างเป็นสัตว์ที่มีความสำคัญในสังคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาช้านาน ทั้งในฐานะสัตว์คู่บ้านคู่เมือง สัตว์แห่งพระราชอำนาจ และสัตว์มงคลในคติทางศาสนา การปรากฏของช้างบนใบเสมาจึงอาจสื่อถึงความมั่นคง ความอุดมสมบูรณ์ และความศักดิ์สิทธิ์ อันเป็นคุณค่าที่ชุมชนปรารถนาให้ดำรงอยู่ภายใต้ร่มเงาพระพุทธศาสนา

ศิลปโบราณวัตถุ

จากพิพิธภัณฑ์คตฺชนวิทยา สถาบันกษัตริย์ศึกษา

เหนือหลังช้างปรากฏองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมเชิงสัญลักษณ์ในลักษณะ “เรือนแก้ว” คล้าย เรือนธาตุหรือสถูปภายใต้ซุ้มยอดแหลม ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบที่พบในพุทธศิลป์ภาคใต้ช่วงสมัยอยุธยา องค์ประกอบดังกล่าวมิได้เป็นเพียงการตกแต่งเชิงช่าง หากมีความหมายในเชิงคติธรรม โดยอาจสื่อถึงพื้นที่ ศักดิ์สิทธิ์อันเป็นที่ประดิษฐานพระรัตนตรัย หรือเป็นสัญลักษณ์ของศูนย์กลางแห่งศรัทธาในพระพุทธศาสนา

ในเชิงจักรวาลทัศน์ “เรือนแก้ว” ทำหน้าที่เสมือนกรอบกำหนดเขตแดนระหว่างโลกมนุษย์กับพื้นที่ ศักดิ์สิทธิ์ เป็นทั้งที่ประดิษฐานและที่ปกป้องพลังแห่งความดีงาม จึงสะท้อนแนวคิดเรื่องการจัดระเบียบ จักรวาลตามคติพุทธศาสนา ที่ให้พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางของความสงบและเป็น สิริมงคลของชุมชน

ในทางศาสนพิธี ใบเสมามีหน้าที่กำหนดเขตพัทธสีมา หรือเขตศักดิ์สิทธิ์สำหรับประกอบสังฆกรรมตาม พระวินัย การสร้างใบเสมาที่ประดับภาพช้างร่วมกับองค์ประกอบทางพุทธศิลป์เช่นนี้ถือเป็นรูปแบบที่พบไม่ มากนัก และสะท้อนเอกลักษณ์เฉพาะของศิลปกรรมหัวเมืองภาคใต้ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20–21

ในคติพุทธศาสนา ช้างเป็นสัตว์มงคลชั้นสูงที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก ชาดก และวรรณกรรมทาง ศาสนาหลายเรื่อง จึงมักถูกใช้เป็นสัญลักษณ์แห่งความมั่นคง ความหนักแน่น และการค้ำจุนพระศาสนา เปรียบเสมือนเสาหลักที่รองรับความมั่นคงของแผ่นดิน นอกจากนี้ยังเชื่อมโยงกับคติเรื่อง “ช้างปัจจัย นาคเณทร” ผู้บันดาลความอุดมสมบูรณ์และสายฝน ดังปรากฏในมหาเวสสันดรชาดก อันเป็นสัญลักษณ์แห่ง ความร่มเย็นและความสมบูรณ์พูนสุขของบ้านเมือง

เรื่องเล่าในมุขปาฐะของชุมชนโบราณยังได้เติมมิติทางจินตนาการให้แก่ใบเสมารูปช้าง หลายพื้นที่มี ตำนานเกี่ยวกับ “ช้างกลายเป็นหิน” โดยเชื่อว่าเป็นอนุสรณ์ของช้างศึกหรือช้างเผือกคู่บารมีที่เคยมี ความสำคัญต่อบ้านเมือง ขณะที่บางชุมชนเชื่อว่าใบเสมาที่ผ่านพิธีผูกพัทธสีมาแล้วจะมี “จิตวิญญาณแห่งพระ ยาช้าง” คอยปกป้องรักษาอุโบสถและขับไล่สิ่งอัปมงคลไม่ให้ล่วงล้ำเข้าสู่เขตพุทธาวาส

การค้นพบใบเสมาชิ้นนี้ที่วัดท่าลิพงยังมีความสำคัญในเชิงประวัติศาสตร์และโบราณคดี เนื่องจากเป็น หลักฐานแสดงความสัมพันธ์ระหว่างราชสำนักกรุงศรีอยุธยากับชุมชนลุ่มน้ำปากพนังในอดีต หินทรายแดงซึ่ง มีใช้วัสดุที่พบทั่วไปในพื้นที่ สะท้อนถึงเครือข่ายการคมนาคมทางน้ำและการเคลื่อนย้ายวัสดุจากภูมิภาคอื่นลงสู่ หัวเมืองภาคใต้ เพื่อใช้ในการสถาปนาศาสนสถานและพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์

ลักษณะรูปทรงของใบเสมาที่มีสัดส่วนหนา ป้อม และไหล่กว้าง คล้ายอกช้างศึก ยังสอดคล้องกับ รูปแบบศิลปกรรมสมัยอยุธยาตอนต้น ซึ่งนิยมสร้างใบเสมาที่มีลักษณะหนักแน่นและทรงพลัง ก่อนจะพัฒนา ไปสู่รูปแบบที่เพรียวบางในสมัยหลัง อันเป็นข้อมูลสำคัญในการศึกษาพัฒนาการทางศิลปกรรมของภูมิภาค

สำหรับชุมชนวัดท่าลิพงซึ่งในอดีตตั้งอยู่ท่ามกลางผืนป่าและเครือข่ายลำน้ำ การใช้สัญลักษณ์ช้างบน ใบเสมายังสอดคล้องกับโลกทัศน์ของผู้คนที่มองช้างในฐานะผู้พิทักษ์ผืนป่าและผู้คุ้มครองพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ อีกทั้ง ยังมีความเชื่อสืบทอดกันมาว่าใบเสมาหินทรายแดงที่ผ่านพิธีกรรมทางศาสนาแล้วจะมีพุทธคุณด้านมหาอุด คง กระพัน และป้องกันสิ่งอัปมงคลให้แก่ชุมชนโดยรอบ

ศิลปโบราณวัตถุ

จากพิพิธภัณฑ์คหบดีศึกษา สถาบันทักษิณคดีศึกษา

นอกจากนี้ ชาวบ้านจำนวนมากไม่น้อยยังเชื่อมโยงความศักดิ์สิทธิ์ของใบเสมาโบราณเหล่านี้เข้ากับบารมีของพระเกจิผู้มีชื่อเสียงแห่งวัดท่าลิพง คือ หลวงปู่จับ (พ่อท่านจับ) ผู้เป็นที่เคารพศรัทธาในด้านเมตตามหานิยมและแคล้วคลาดคงกระพัน โดยเชื่อว่ากระแสแห่งความศักดิ์สิทธิ์ของใบเสมาโบราณได้เกื้อหนุนและสืบทอดพลังแห่งศรัทธาภายในวัดมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน

ใบเสมารูปช้างหินทรายแดงจากวัดท่าลิพงจึงมิได้เป็นเพียงหลักกำหนดเขตพัทธสีมาทางพระพุทธศาสนา หากยังเป็นพยานวัตถุที่บอกเล่าเรื่องราวของศิลปกรรม ความเชื่อ ประวัติศาสตร์ชุมชน และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และศาสนาได้อย่างลึกซึ้ง เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าที่สะท้อนความรู้เรื่องของพระพุทธศาสนาและภูมิปัญญาของผู้คนในลุ่มน้ำปากพนังสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

